

PIOTR KRZYSZTOF SOWIŃSKI

Uniwersytet Rzeszowski

psowinski@ur.edu.pl

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2210-5877>

WPROWADZENIE DO PROBLEMATYKI PRAWA DO OBRONY W WYBRANYCH POSTĘPOWANIACH DYSCYPLINARNYCH

INTRODUCTION TO THE PROBLEMS OF DEFENSE RIGHTS IN SELECTED DISCIPLINARY PROCEEDINGS

Abstract. This study reveals the right of defense in selected disciplinary proceedings. The lack of common statutory regulation of these proceedings is noticeable here, which means that they are subject to acts shaping the principles of performing a number of professions, including those classified as professions of public trust. Common to all disciplinary proceedings discussed here is the conceptual apparatus (“defendant” and “defense counsel”), as well as reference to the relevant application of the provisions of the Code of Criminal Procedure, but what differs is the scope of this reference and the level of detail of the specific solutions regarding the content of the right of defense. This text is an introduction to the issue, covering the sources of the right of defense and its subject.

Keywords: disciplinary proceedings; right of defense; defendant; defense counsel; criminal proceedings; formal defense; substantive defense

UWAGI WSTĘPNE

Prawo do obrony zwykło się uznawać za jeden z dystynktywnych elementów postępowań karnych *sensu largo*, a równocześnie za wyłączny atrybut podejrzanego i oskarżonego o popełnienie przestępstwa (przestępstwa skarbowego) oraz obwinionego o popełnienie wykroczenia (wykroczenia skarbowego). Zapatrywanie to jest tylko częściowo słuszne, ponieważ elementy tego prawa można napotkać także w licznych postępowaniach dyscyplinarnych. Złożoność prawa do obrony widać już na poziomie źródeł tego prawa, które na

gruncie krajowym obejmują zarówno przepisy konstytucyjne, jak i kodeksowe i ustawowe, a na gruncie międzynarodowym – także przepisy konwencyjne oraz dyrektywne.

Postępowania dyscyplinarne są postępowaniami prowadzonymi na podstawie przepisów ustawowych, aczkolwiek nieskodyfikowanych na wzór postępowań sądowych oraz zasadniczo toczących się przed organami korporacyjnymi obsadzonymi przez reprezentantów tego samego zawodu, który wykonuje sprawca deliktu dyscyplinarnego. Deliktem, o którym tu mowa, jest zazwyczaj czyn naruszający reguły wykonywania danego zawodu, a jego ściganie służy zarówno macierzystemu środowisku zawodowemu sprawcy, jak i ogółowi społeczeństwa¹. Ściganie i ostateczne ukaranie sprawcy deliktu stanowi namacalny dowód na to, że głoszone przez korporacje reguły wykonywania danego zawodu nie są wartościami li tylko deklarowanymi, lecz są w pełni respektowane i egzekwowane. Oddanie tych spraw w ręce danej korporacji ma wywołać efekt „samooczyszczenia”, ale i umacniać przekonanie o ich transparentności. Ukazanie jest wreszcie formą zadośćuczynienia obywatelom za szkodę spowodowaną przez niewłaściwie działającego profesjonalistę, a gwarancja udziału w toku postępowania dyscyplinarnego w roli pokrzywdzonego znacznie poszerza katalog przysługujących im środków ochrony². Już same te funkcje postępowań dyscyplinarnych czynią z nich istotny element polskiego systemu prawa. Skoro jednak w ich wyniku dochodzi do wymierzenia środków dyscyplinarnych, których uciążliwość *in concreto* może być nawet większa od dolegliwości kar lub środków karnych, to kwestią oczywistą staje się potrzeba zapewnienia sprawcy deliktu prawa do nieskrępowanej obrony przed stawianym zarzutem dyscyplinarnym. Dodajmy niczym nieskrępowanej obrony, poza obowiązującymi przepisami proceduralnymi, a zarazem ukierunkowanej treścią stawianego zarzutu.

Postępowania dyscyplinarne nie doczekały się wspólnej regulacji, aczkolwiek prowadzono tego rodzaju prace w odniesieniu do zawodów prawniczych³, a podobny postulat w kwestii tzw. zawodów zaufania publicznego

¹ Zob. M. ZUBIK, M. WIĄCEK, „O spornych zagadnieniach z zakresu odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów Trybunału Konstytucyjnego” – polemika, „Przegląd Sejmowy” (2007), nr 3(80), s. 70 i n.

² O niezależności odpowiedzialności dyscyplinarnej radcy prawnego od odpowiedzialności karnej, cywilnej oraz jakiegokolwiek innej pisze T. NIEDZIŃSKI, *Postępowanie dyscyplinarne wobec radcy prawnego*, „Radca Prawny. Zeszyty Naukowe” (2014), nr 1, s. 124.

³ Zob. rządowy projekt ustawy z 7.09.2006 r. o postępowaniu dyscyplinarnym wobec osób wykonujących niektóre zawody prawnicze, druk sejmowy Nr 970, Sejm V Kadencji (2005–2007), dostępny na stronach sejmowych.

wysunął w nauce Paweł Czarnecki⁴. Abstrahując od potrzeby stworzenia takiego aktu oraz jego potencjalnej roli – jak twierdzą jego zwolennicy – w dochodzeniu sprawiedliwości czy też – zdaniem jego przeciwników – w „ujarzmianiu” wolnych zawodów, należy stwierdzić, że zgodnie z obecnym stanem mamy w obrocie prawnym bez mała sto ustaw regulujących różnorakie postępowania dyscyplinarne. Cechą wspólną tych regulacji jest to, że postępowania dyscyplinarne nie stanowią zasadniczego przedmiotu tych aktów. Akty te uchwalono bowiem przede wszystkim w celu uporządkowania tego wycinka rzeczywistości, w którym obraca się dany profesjonalista, lecz także po to, by określić reguły wykonywanego przezeń – niekoniecznie wolnego – zawodu⁵.

W przeważającej liczbie przypadków postępowania dyscyplinarne uregulowano na poziomie normatywnym; tylko niekiedy zdarza się odwołanie do statutu organizacji danego samorządu, np. gospodarczego⁶. Nawet jednak objęcie postępowania dyscyplinarnego aktem ustawowym nie oznacza jego kompletności, stąd nader często spotykanym zabiegiem legislacyjnym w zakresie kwestii proceduralnych jest odesłanie do odpowiedniego⁷ stosowania przepisów kodeksu postępowania karnego⁸. Takim właśnie odesłaniem posługuje się m.in. art. 95n Prawa o adwokaturze⁹, art. 74¹ pkt 1 ustawy o radcach prawnych¹⁰, art. 305 Prawa o szkolnictwie wyższym¹¹, ale zdarza się też odwołanie do kodeksu postępowania cywilnego znane przepisowi art. 54 ust. 5 ustawy o samorządach zawodowych architektów oraz inżynierów budownictwa¹².

⁴ P. CZARNECKI, *Rozdział VII. Koncepcja nowego kodeksu postępowania dyscyplinarnego – wspólnego dla zawodów prawniczych. § 7. Konkluzje*, [w:] *Postępowanie dyscyplinarne wobec osób wykonujących prawnicze zawody zaufania publicznego*, LEGALIS 2013. O unifikacji postępowań dyscyplinarnych przeciwko adwokatom i radcom prawnym pisze natomiast K. DUDKA, *Stosowanie przepisów kodeksu postępowania karnego w postępowaniach dyscyplinarnych uregulowanych w prawie o adwokaturze oraz ustawie o radcach prawnych*, „Prawo w Działaniu” 18 (2014), s. 58.

⁵ Z postępowaniem dyscyplinarnym mamy do czynienia także w stosunku do członków określonych związków, np. Polskiego Związku Łowieckiego – zob. rozdział 6a ustawy z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie, tj. Dz. U. z 2023 r. poz. 1082.

⁶ Art. 6 ust. 2 ustawy z dnia 22 marca 1989 r. o rzemiośle, tj. Dz. U. z 2020 r. poz. 2159 ze zm.

⁷ Na czym owa „odpowiedniość” może polegać, zob. szerzej DUDKA, *Stosowanie przepisów*, s. 48-50 oraz 55-56.

⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, tj. Dz. U. z 2025 r. poz. 46 ze zm.; dalej – k.p.k.

⁹ Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze, tj. Dz. U. z 2024 r. poz. 1564 ze zm.; dalej – P. o a.

¹⁰ Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych, tj. Dz. U. z 2024 r. poz. 499; dalej – u.r.p.

¹¹ Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, tj. Dz. U. z 2024 r. poz. 1571 ze zm.; dalej – P.s.w.n.

¹² Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o samorządach zawodowych architektów oraz inżynierów budownictwa, tj. Dz. U. z 2023 r. poz. 551; dalej – u.s.z.a.i.b.

Jako że ramy niniejszej publikacji nie pozwalają na omówienie wszystkich postępowań dyscyplinarnych, dokonuje się tu analizy dogmatyczno-prawnej tylko tych, które w subiektywnej ocenie autora są najbardziej reprezentatywne, bo reprezentują też zawody i służby z różnych sfer życia społecznego. Analizą objęto więc zarówno rozwiązania dotyczące przedstawicieli zawodów tzw. zaufania publicznego, służb mundurowych oraz innych, ważnych dla obywateli, jak i funkcjonowania samego aparatu państwowego. Niniejszy tekst, jak wynika z tytułu, jest zaledwie wprowadzeniem do problematyki prawa do obrony w wybranych postępowaniach dyscyplinarnych, skupiając się na kwestiach podstawowych, czyli na źródłach tego prawa oraz jego podmiocie. Obie te kwestie, z uwagi na spore zróżnicowanie materii normatywnej, nie są jednolicie regulowane, choć zważywszy na identyczność problemu, od racjonalnego ustawodawcy można by wymagać zachowania pewnych cech wspólnych. W kolejnym przygotowywanym tekście szczegółowej analizie zostaną poddane zagadnienia związane ze składowymi prawami do obrony, które – uprzedzając zawarte tam wnioski – jest instytucją równie złożoną jak jego odpowiednik karnoprosesowy.

1. ŹRÓDŁA PRAWA DO OBRONY W POSTĘPOWANIACH DYSCYPLINARNYCH

Wydawać by się mogło, że źródeł prawa do obrony w postępowaniach dyscyplinarnych należy szukać przede wszystkim w obrębie ustaw regulujących tok takiego postępowania. Tak zidentyfikowane źródła okazują się jednak tylko oczywiste, co niewyłączne. Dlaczego „niewyłączne”? Otóż analizowane ustawy w przeważającej części traktują tylko o „prawie do ustanowienia obrońcy”, co jest z pewnością ważnym, ale bynajmniej nie najważniejszym i niewyłącznym przejawem¹³ prawa do obrony. Tak czyni m.in. art. 94 P. o a., art. 68 ust. 4 zd. pierwsze u.r.p., art. 58 ust. 2 u.i.l.¹⁴, art. 126 ust. 2 zd. pierwsze u.s.c.¹⁵, a także art. 24 u.z.p.¹⁶ Pominięcie przez wspomniane tu przepisy materialnego aspektu prawa do obrony zmusza do poszukiwania dodatkowego źródła tego prawa. Świadomy niekompletności poszczególnych unormowań

¹³ R. BASZUK, W. MARCHWICKI, *Komentarz do art. 94, [w:] Prawo o adwokaturze. Komentarz*, red. P.F. Piesiewicz, LEX 2023, teza 1.

¹⁴ Ustawa z dnia 2 grudnia 2009 r. o izbach lekarskich, tj. Dz. U. z 2021 r. poz. 1342; dalej – u.i.l.

¹⁵ Ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. o służbie cywilnej, tj. Dz. U. z 2024 r. poz. 409; dalej – u.s.c.

¹⁶ Ustawa z dnia 8 czerwca 2001 r. o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów, tj. Dz. U. z 2019 r. poz. 1026; dalej – u.z.p.

ustawodawca uzupełnia je w drodze odesłania do odpowiedniego stosowania – „w sprawach nieuregulowanych” – przepisów k.p.k.¹⁷ Z uwagi na nakreślony w tytule obszar badawczy odesłanie, o którym mowa w art. 95n pkt 1 P. o a., art. 74¹ pkt 1 u.r.p. oraz art. 305 P.s.w.n., obejmuje w pierwszej kolejności art. 6 k.p.k.¹⁸, a awizowana tam odpowiedniość jego stosowania polega przede wszystkim na modyfikacji podmiotu prawa do obrony i zastąpieniu osoby oskarżonego „obwinionym”.

Odesłanie jest uznawane przez prawodawcę za „typowy środek techniki prawodawczej”, służący uzyskaniu „skrótowości tekstu lub zapewnienia spójności regulowanych instytucji prawnych”¹⁹, przy czym przepis odpowiednio wykorzystany i „przeniesiony poza macierzysty zakres regulacji”²⁰ wymaga z reguły dostosowania do innego obszaru. Dostosowanie to może przybrać postać modyfikacji użytego w przepisie nazewnictwa czy struktur gramatycznych²¹, ale też zdarza się, że odpowiednio stosowany przepis nie będzie wymagać takiej modyfikacji. Wspomniane odesłanie do przepisów kodeksu z 1997 r. nie jest cechą wszystkich analizowanych tu ustaw²², a bywa też węższe i dotyczy tylko wskazanych obszarów postępowania. Do stosowania tylko wybranych przepisów k.p.k. art. 54 ust. 2 u.s.z.a.i.b. odsyła w zakresie „wzywania i przesłuchania świadków oraz biegłych”. Takie wyrywkowe odesłanie występuje również w art. 259 ust. 1 pkt 1-2 u.S.W.²³, który odsyła do przepisów kodeksowych regulujących porządek czynności procesowych (z wyjątkiem art. 117 i art. 117a k.p.k.), wezwań, terminów, doręczeń i świadków (z wyłączeniem art. 184 k.p.k. i możliwości nakładania kar porządkowych), a także konfrontacji, okazania, oględzin oraz eksperymentu procesowego. Ten rodzaj odesłania dyktuje konieczność rozbudowy własnych rozwiązań odnoszących się do obwinionego, czego wyrazem są art. 248 ust. 1 pkt 1-3 i pkt 5

¹⁷ Co jest rozwiązaniem najzupełniej akceptowalnym, w przeciwieństwie do scedowania przez art. 56 u.s.z.a.i.b. na Ministra Infrastruktury kompetencji do określenia w drodze aktu wykonawczego tak ważkich kwestii, jak m.in. sytuacja „stron i obrońców” (pkt 1).

¹⁸ Za koniecznością bezwzględnego jego stosowania (ale i pozostałych zasad procesowych z Działu I k.p.k.) w postępowaniu dyscyplinarnym prowadzonym w stosunku do adwokatów i radców prawnych opowiada się również DUDKA, *Stosowanie przepisów*, s. 57.

¹⁹ § 156 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”, tj. Dz. U. z 2016 r. poz. 283. Zob. też J. NOWACKI, „Odpowiednie” stosowanie przepisów prawa, „Państwo i Prawo” 19 (1964), nr 3, s. 374.

²⁰ Uchwała SN(7) z dnia 30 stycznia 2001 r., I KZP 50/00, „OSNKW” (2001), nr 3-4, poz. 16.

²¹ W. PATRYAS, *Przepisy o odpowiednim stosowaniu przepisów*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 84 (2022), nr 3, s. 14-17.

²² Podobnego odesłania nie zawierają przepisy u.s.c. oraz u.z.p.

²³ Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej, tj. Dz. U. z 2024 r. poz. 1869 ze zm.; dalej – u.S.W.

u.S.W., w których – obok prawa do „ustanowienia obrońcy” (pkt 4) – znalazło się też miejsce dla wielu uprawnień procesowych obwinionego składających się na materialną stronę prawa do obrony. Jeśli tak, to dlaczego posługujące się równie rozbudowaną regulacją uprawnień procesowych obwinionego nauczyciela akademickiego i obwinionego studenta Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (art. 286 ust. 2 pkt 1-3 i pkt 5-6 oraz art. 315 ust. 1) *via* art. 305 i art. 320 P.s.w.n. odsyła do pełnego, a nie wrywkowego stosowania przepisów k.p.k.? Czyż nie świadczy to o niekonsekwencji ustawodawcy co do sposobu konstruowania i samych postępowań dyscyplinarnych i składowych prawa do obrony występujących w nich obwinionych?

Niezależnie od zakresu odesłania do przepisów k.p.k. przez ustawę zawierającą przepisy prawa dyscyplinarnego²⁴ – czy to w sposób obejmujący Dział I tego kodeksu, gdzie znajduje się art. 6 k.p.k., czy to w sposób pomijający ów Dział – należy uznać, że zasadniczym źródłem prawa do obrony w sprawach dyscyplinarnych pozostanie art. 42 ust. 2 Konstytucji RP²⁵. Już bowiem w okresie międzywojennym Juliusz Makarewicz określał to prawo mianem „prawa karnego dyscyplinarnego”²⁶, co współcześnie akceptował również Witold Świda, dostrzegając bliskość prawa dyscyplinarnego z prawem karnym i uznając to pierwsze za rodzajową odmianę tego drugiego²⁷, różniącą się tylko „partykularnym, [a] nie powszechnym charakterem”²⁸.

Zauważoną tu bliskość podkreśla również indywidualizacja odpowiedzialności, zasady odpowiedzialności oraz represyjność prawa dyscyplinarnego²⁹. Wśród najważniejszych zasad kształtujących odpowiedzialność dyscyplinarną należy wymienić zasadę określoności czynu zabronionego³⁰. Odnosząc się do kwestii tzw. określoności przepisu karnego, Trybunał Konstytucyjny opowiedział się za koniecznością stosowania wymienionych w art. 42 Konstytucji RP gwarancji nie tylko do spraw dotyczących „odpowiedzialności karnej w ścisłym tego słowa znaczeniu, a więc odpowiedzialności za przestępstwa”, lecz

²⁴ Takim określeniem posługuje się M. CIEŚLAK, *Polskie prawo karne. Zarys systemowego ujęcia*, Warszawa 1990, s. 22.

²⁵ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., tj. Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.

²⁶ J. MAKAREWICZ, *Prawo karne. Wykład porównawczy z uwzględnieniem prawa obowiązującego w Rzeczypospolitej Polsce*, Lwów–Warszawa 1924, s. 4.

²⁷ W. ŚWIDA, *Prawo karne*, wyd. 3, Warszawa 1986, s. 16-17.

²⁸ CIEŚLAK, *Polskie prawo karne*, s. 22.

²⁹ M. LASKOWSKI, *Czy odpowiedzialność dyscyplinarna jest rodzajem odpowiedzialności karnej?*, „Themis Polska Nova” (2013), nr 1(4), s. 86-87.

³⁰ T. SROKA, *Realizacja zasady określoności czynu zabronionego z art. 42 ust. 1 konstytucji na gruncie odpowiedzialności dyscyplinarnej*, „Forum Prawnicze” (2013), nr 6(20), s. 5.

także do „innych form odpowiedzialności prawnej związanych z wymierzaniem kar wobec jednostki”³¹, a wynikających z „przepisów o charakterze represyjnym (sankcjonująco-dyscyplinującym)”.

Autonomiczność definicyjna przepisów konstytucyjnych³² pozwala szerzej rozumieć użyte w art. 42 ustawy zasadniczej pojęcie „odpowiedzialności karnej” (ust. 1), rozciągając je także na odpowiedzialność dyscyplinarną, gdyż i w jej ramach grożą jednostce kary³³, stosowane w następstwie przypisania winy³⁴. Konsekwencją szerokiego rozumienia „odpowiedzialności karnej”, o której mowa w art. 42 ust. 1 Konstytucji RP, musi być adekwatne podejście do pojęcia „postępowania karnego”, użytego w ust. 2 tego samego przepisu. Skorelowanie to jest konieczne, w przeciwnym razie choć stawający przed zarzutem „[dopuszczenia się] czynu zabronionego pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia” mogliby się bronić i w innych – niż karne *sensu stricto* – postępowaniach, zostaliby zarazem pozbawieni możliwości odwołania się do ugruntowanego wzorca konstytucyjnego takiej obrony. Takim innym, represyjnym, postępowaniem jest – obok postępowania w sprawach o wykroczenia czy postępowania karnoskarbowego – także postępowanie dyscyplinarne. Skoro w postępowaniach tych rozpatruje się kwestię odpowiedzialności, a przypisanie winy grozi karą, to i stawający pod zarzutem deliktu dyscyplinarnego muszą mieć zapewnione prawo do obrony. Ponadustawowym źródłem tego prawa, a zarazem wzorcem dla oceny rozwiązań ustawowych, jest art. 42 ust. 2 Konstytucji RP, ocenianymi rozwiązaniami natomiast – unormowania obecne w procedurach karnych *sensu largo*, w tym i te znane z procedur dyscyplinarnych. Implementacja prawa do obrony do procedur dyscyplinarnych musi powodować, że staje się ono jednym z zasadniczych wyznaczników ich rzetelności, skoro identyczną rolę prawo to pełni także na gruncie procedur karnych³⁵.

³¹ Zob. uzasadnienie wyroku TK z 8.07.2003 r., P 10/02, „OTK-A” (2003), nr 6, poz. 62.

³² Wyrok TK z 21.04.2015 r., P 40/13, „OTK-A” (2015), nr 4, poz. 48; podobnie M. FLORCZAK-WĄTOR, *Komentarz do art. 42, [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tu-leja, wyd. II, LEX 2023, teza 2.

³³ Wyrok TK z 8.12.1998 r., K 41/97, „OTK” (1998), nr 7, poz. 117; wyrok TK z 19.03.2007 r., K 47/05, „OTK-A” (2007), nr 3, poz. 27.

³⁴ Wyrok TK z 24.02.2010 r., K 6/09, „OTK-A” (2010), nr 2, poz. 15.

³⁵ T. TOMASZEWSKI, *Prawo do obrony jako gwarancja rzetelnego procesu karnego*, „Prokuratura i Prawo” (2020), nr 6, s. 135 i 138.

2. PODMIOT PRAWA DO OBRONY W WYBRANYCH POSTĘPOWANIACH DYSCYPLINARNYCH

Postępowania w sprawie odpowiedzialności dyscyplinarnej – na wzór postępowania karnego – poddaje się etapizacji, przy czym pierwszy etap jest prowadzony przed rzecznikiem dyscyplinarnym³⁶, kolejne zaś przed sądami dyscyplinarnymi (art. 95c pkt 2 P. o a., art. 67² pkt 2 u.r.p., art. 46 pkt 2 u.s.z.a.i.b.), względnie sądami lekarskimi (art. 55 ust. 1 pkt 3 u.i.l.) lub komisjami dyscyplinarnymi (art. 285 i art. 279 pkt 1-2 oraz art. 313 i art. 310 P.s.w.n., art. 116 u.s.c.). We wszystkich tych etapach potencjalny sprawca deliktu dyscyplinarnego nabywa status strony właściwego dochodzenia (art. 93 ust. 1 P. o a., art. 68 ust. 1 u.r.p.) lub postępowania wyjaśniającego (art. 286 ust. 1 u.s.w.n., art. 56 ust. 1 u.i.l.), postępowania przed sądem dyscyplinarnym (art. 93 ust. 1 P. o a., art. 68 ust. 1 u.r.p., art. 48 pkt 2 u.s.z.a.i.b.) lub przed sądem lekarskim (art. 56 ust. 1 u.i.l.) czy wreszcie przed komisją dyscyplinarną (art. 286 ust. 1 oraz art. 316 w zw. z art. 292 ust. 1 P.s.w.n.). Niedookreślony pozostaje natomiast status obwinionego funkcjonariusza Służby Więziennej – w ustawie z 2010 r. brakuje bowiem wskazania na niego jako na „stronę postępowania dyscyplinarnego”, ale też nie sprecyzowano roli tego funkcjonariusza w czynnościach wyjaśniających poprzedzających wszczęcie tego postępowania, a nie składających się na jego tok (art. 240 ust. 4 u.S.W.)³⁷.

W zasadzie tylko w odniesieniu do adwokata, aplikanta adwokackiego, radcy prawnego i aplikanta radcowskiego precyzyjnie określono moment uzyskania statusu obwinionego, co – zgodnie z art. 93 ust. 3 P. o a. oraz art. 68 ust. 3 u.r.p. – ma miejsce dopiero z chwilą wydania postanowienia o przedstawieniu zarzutów. Nabycie statusu obwinionego przez funkcjonariuszy Służby Więziennej i Straży Granicznej przepisy odpowiednio art. 240 ust. 5 zd. drugie u.S.W. i art. 136bb ust. 2 zd. drugie u.S.G. wiążą ze zdarzeniem późniejszym, czyli z wydaniem postanowienia o wszczęciu postępowania dyscyplinarnego³⁸, które nie obejmują swym zakresem czynności wyjaśniających prowadzonych

³⁶ „dochodzenie” – art. 95c pkt 1 P. o a., art. 67² pkt 1 u.r.p.; „postępowanie wyjaśniające” – art. 286 ust. 1 u.s.w.n., art. 125 ust. 1 u.s.c., art. 243 ust. 1 u.S.W.; „czynności sprawdzające i postępowanie wyjaśniające” – art. 55 ust. 1 pkt 1-2 u.i.l.

³⁷ Podobna niejasność dotyczy też statusu obwinionego funkcjonariusza Straży Granicznej w toku czynności wyjaśniających poprzedzających wszczęcie postępowania dyscyplinarnego – zob. art. 136ba u.S.G.

³⁸ Zgodnie z art. 240 ust. 5 zd. pierwsze u.S.W. jego odpis podlega „niezwłócnemu doręczeniu obwinionemu”. Nawet jednak sprostanie temu wymogowi oznacza, że przez okres między wydaniem a doręczeniem funkcjonariusz nie jest świadom swego statusu procesowego.

na jego przedpolu w trybie art. 240 ust. 4 u.S.G.³⁹ czy też art. 136ba u.S.G. Wspomniane tu postanowienie o wszczęciu postępowania dyscyplinarnego, z uwagi na zamieszczenie w nim wymaganego przez art. 240 ust. 6 pkt 4 u.S.W. i art. 136bk ust. 2 pkt 6 u.S.G. „opisu [„określenia”] przewinienia dyscyplinarnego zarzucanego obwinionemu wraz z jego kwalifikacją prawną”, wydaje się traktowane przez tego samego ustawodawcę jako *sui generis* odpowiednik postanowienia o przedstawieniu zarzutów. Znajduje to uzasadnienie w dyspozycji przepisów art. 247 ust. 9a u.S.W. oraz art. 136bk ust. 3, nakazujących rzecznikowi dyscyplinarnemu „zmianę lub uzupełnienie zarzutów”⁴⁰, co następuje w drodze stosownego postanowienia (art. 247 ust. 10 u.S.W. i art. 136bk ust. 3 zd. pierwsze u.S.G.). Z kolei art. 58 ust. 1 u.i.l. wiąże nabycie przez lekarza statusu obwinionego alternatywnie albo z wydaniem przez rzecznika odpowiedzialności wobec tego lekarza „w toku postępowania wyjaśniającego [...] postanowienia o przedstawieniu zarzutów”, albo ze „skierowaniem [przeciwko niemu] do sądu lekarskiego wniosku o ukaranie”.

Osobę, której postawiono zarzut popełnienia deliktu dyscyplinarnego, określa się we wszystkich analizowanych tu przepisach mianem „obwinionego”, co jest terminem zaczerpniętym z prawa wykroczeń (np. art. 20 § 1 k.p.w.⁴¹), zapewne dlatego, że rozpoznawane tam czyny mają zbliżony poziom społecznej szkodliwości. Choć z punktu widzenia językowego „obwinienie” zakłada uznanie kogoś za winnego jakiegoś czynu⁴², to w języku prawnym „obwinionym” jest ten, przeciwko któremu dane postępowanie dopiero się toczy⁴³, kwestia zawinienia będzie zaś dopiero przedmiotem stosownych ustaleń. O obwinionym traktuje więc art. 93 ust. 1 P. o a., art. 68 ust. 1 u.r.p., ale i art. 292 ust. 1 P.s.w.n., art. 56 ust. 1 u.i.l., art. 136bm u.S.G. czy wreszcie art. 239 u.S.W.

Powiązanie nabycia statusu obwinionego z oficjalnym powiadomieniem danej osoby o treści zarzutu jest wyrazem pewnego formalizmu przepisów procesowych, co ma tę niewątpliwą zaletę, że pozwala na ścisłe określenie

³⁹ Art. 240 ust. 4 u.S.W. traktuje czynności wyjaśniające jako etap mający miejsce „przed wszczęciem postępowania dyscyplinarnego”. Służą one wyjaśnieniu wątpliwości co do popełnienia przewinienia dyscyplinarnego, jego kwalifikacji prawnej, tożsamości sprawcy albo są prowadzone, gdy „charakter sprawy jest skomplikowany i złożony”.

⁴⁰ W przypadku ustalenia na podstawie zebranego materiału dowodowego, że obwinionemu należy zarzucić czyn, który nie był objęty uprzednio wydanym postanowieniem, lub że zachodzi potrzeba istotnej zmiany opisu czynu lub jego kwalifikacji prawnej.

⁴¹ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, tj. Dz. U. z 2024 r. poz. 977 ze zm.

⁴² *Słownik Języka Polskiego*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/obwinienie.html> [dostęp 4.03.2025].

⁴³ *Słownik Języka Polskiego*, <https://sjp.pwn.pl/szukaj/obwiniony.html> [dostęp 4.03.2025].

momentu, w którym dany profesjonalista staje się bezdyskusyjnie podmiotem prawa do obrony w rozumieniu danej ustawy. Czy jednak takie rozwiązanie pozostaje w zgodzie z konstytucyjnym modelem obrony określonym przez art. 42 ust. 2 ustawy zasadniczej? Wydaje się, że nie, wszak przepis konstytucyjny nie operuje wąskim pojęciem „podejrzanego”, „oskarżonego” czy wreszcie „obwinionego”, lecz znacznie pojemniejszym, a mianowicie „każdego, przeciw komu prowadzone jest postępowanie karne”. Może to oznaczać, że prawo do obrony winno służyć także i innym osobom, których status nie został określony w danym postępowaniu, lecz które mają podstawy sądzić, że jest ono skierowane przeciwko nim, co w konsekwencji grozi poddaniem ich określonego rodzaju represjom. Przesunięcie granic temporalnych prawa do obrony na przedpole postawienia w stan podejrzenia popełnienia określonego deliktu [tu: dyscyplinarnego] wydaje się konieczne. Cóż bowiem z tego, że „lekarza, którego dotyczy postępowanie [dyscyplinarne]” przepis art. 55 ust. 1 u.i.l. uznaje na równi z „obwinionym” za stronę postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej lekarzy, skoro nie dostrzega w nim podmiotu prawa do obrony, przyznając poszczególne jego elementy wyłącznie obwinionemu (art. 58 ust. 2 u.i.l.)? Warto dodać, że odesłanie przez art. 112 pkt 1 u.i.l. do odpowiedniego stosowania przepisów k.p.k. nie zapełnia tej luki. Także z innych przepisów⁴⁴ wynika, że obrońcę z wyboru może ustanowić tylko obwiniony o popełnienie deliktu dyscyplinarnego, gdy tymczasem art. 42 ust. 2 Konstytucji RP nie czyni żadnej różnicy między podmiotem prawa do obrony wskazanym w jego zdaniu pierwszym a podmiotem wskazanym w jego zdaniu drugim, który może „w szczególności wybrać sobie obrońcę lub na zasadach określonych w ustawie korzystać z obrońcy z urzędu”. Nie mogąc postawić znaku równości między „obwinionym” a osobą, której czynu dotyczy prowadzone postępowanie dyscyplinarne, ustawodawca np. w art. 286 ust. 2 (art. 315 ust. 1 w zw. z art. 286 ust. 2 P.s.w.n.) – obok wielu uprawnień składających się na prawo do obrony, jak prawo składania wyjaśnień lub ich odmowy (pkt 1-3 i pkt 5-6) – wyposaża „osobę, której czynu dotyczy postępowanie wyjaśniające” także w prawo do „korzystania z pomocy wybranego obrońcy” (pkt 4). Niedookreślenie i niesformalizowanie statusu tego ostatniego nie pozwalają na odpowiednie zastosowanie doń – *via* art. 305 P.s.w.n. – przepisu art. 6 w zw. z art. 71 § 1-3 k.p.k., stąd konieczność wprowadzenia do treści Prawa

⁴⁴ Art. 94 P. o a., art. 68 ust. 4 zd. pierwsze u.r.p., art. 292 ust. 2 w zw. z art. 286 ust. 2 pkt 4 i art. 316 ust. 1 w zw. z art. 315 ust. 1 P.s.w.n., art. 126 ust. 2 u.s.c., art. 24 u.z.p. i art. 58 ust. 2 u.i.l., art. 248 ust. 1 pkt 3 u.S.W. oraz art. 49 ust. 1 u.s.z.a.i.b.

o szkolnictwie wyższym i nauce odrębnej podstawy prawnej uprawnień wymienionych w art. 286 pkt 1-6 tego samego aktu.

Ten sam ustawodawca nie stosuje już jednak takiego rozwiązania w przepisach ustawy o służbie cywilnej, mimo że i tam doszło także do wyodrębnienia postępowania wyjaśniającego prowadzonego przez rzecznika dyscyplinarnego, ale już nie sprecyzowano statusu procesowego oraz zakresu uprawnień służących obronie „osoby, której ono [postępowanie wyjaśniające] dotyczy”⁴⁵. Nie zdefiniowano też zakresu uprawnień przysługujących lekarzowi przed datą uzyskania przezeń statusu obwinionego w trybie art. 58 ust. 1 u.i.l. Możliwe jest wszak wysnucie z art. 58 ust. 3 u.i.l. wniosku, że lekarz ten ma także prawo do pomocy obrońcy z urzędu, bo jest tam też mowa o ustanowieniu obrońcy „w czasie postępowania w przedmiocie odpowiedzialności zawodowej lekarzy”, a nie wyłącznie w czasie „postępowania przed sądem lekarskim” (art. 55 ust. 1 pkt 3 u.i.l.). Określenie to pomijałoby etapy, o których stanowi art. 55 ust. 1 pkt 1-2 u.i.l. Wyrażnie o prawie do pomocy obrońcy z urzędu ustanawianym na potrzeby „postępowania wyjaśniającego” przez okręgowy sąd lekarski „na wniosek rzecznika odpowiedzialności zawodowej” traktuje natomiast art. 58 ust. 4 zd. drugie u.i.l., co jednak na zasadzie *argumentum a rubrica* należy odnieść do przypadku, w którym w stosunku do lekarza objętego tym postępowaniem zachodzi „uzasadniona wątpliwość co do poczytalności” (art. 58 ust. 4 zd. pierwsze u.i.l.).

Paradoksalnie najbliższe konstytucyjnemu modelowi obrony wydają się przepisy, których zgodność z ustawą zasadniczą – ze względu na ich zbyt niską rangę – należałoby raczej zakwestionować, a mianowicie § 6 ust. 1 oraz § 11 ust. 1-2 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z 2002 r.⁴⁶ Skąd taka myśl? Zapewne stąd, że oba te przepisy, traktując o uprawnieniach stanowiących ważne składowe prawa do obrony – tj. o prawie do milczenia (§ 6 ust. 1 r.z.t.p.d.), prawie do wyjaśnień (§ 11 ust. 1 r.z.t.p.d.) oraz o prawie do inicjatywy dowodowej (§ 11 ust. 2 r.z.t.p.d.)⁴⁷ – wiążą je także z osobą „członka izby samorządu zawodowego, którego dotyczy postępowanie wyjaśniające”,

⁴⁵ Może tylko z wyjątkiem prawa do otrzymania zawiadomienia o wszczęciu tego [wyjaśniającego] postępowania” – art. 125 ust. 1 zd. drugie u.s.c., ale już nie o „dokonanych [przez rzecznika dyscyplinarnego] ustaleniach” – art. 125 ust. 1 zd. pierwsze u.s.c.

⁴⁶ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 31 października 2002 r. w sprawie szczególnych zasad i trybu postępowania dyscyplinarnego w stosunku do członków samorządów zawodowych architektów, inżynierów budownictwa oraz urbanistów, tj. Dz. U. nr 194, poz. 1635; dalej – r.z.t.p.d.

⁴⁷ A także, o czym była już mowa wcześniej, o prawie do ustanowienia obrońcy (§ 5 ust. 1 r.z.t.p.d. w zw. z art. 49 ust. 1 u.s.z.a.i.b.).

i to w dacie wyraźnie poprzedzającej „sporządzenie wniosku o wszczęcie postępowania przed sądem dyscyplinarnym pierwszej instancji” (*arg. ex art.* 13 ust. 1 w zw. z § 14 ust. 1 r.z.t.p.d.), a więc przed sformalizowaniem jej statusu procesowego i postawienia w stan obwinienia.

Nawet reprezentowany przez obrońcę obwiniony zachowuje pełnię swej podmiotowości i niezależności procesowej. Samodzielność procesową obwinionego gwarantują art. 248 ust. 5 u.S.W. i art. 136bm ust. 6 u.S.G., w przypadku natomiast tych obwinionych, których sprawy dyscyplinarne toczą się także w trybie stosowanych odpowiednio przepisów karnoprosesowych, ich niezależność od obrońcy poręcza stosowany tu odpowiednio art. 86 § 2 k.p.k. Dodatkowym gwarantem samodzielności procesowej adwokackiego i radcowskiego obrońcy są ponadto przepisy § 7 Kodeksu Etyki Adwokackiej⁴⁸ („w czasie wykonywania czynności zawodowych [...] korzysta z pełnej swobody i niezależności”) oraz art. 14 u.r.p. („prowadzi samodzielnie sprawy przed organami orzekającymi”), przy czym jest to zarówno samodzielność w stosunku do osoby reprezentowanej, jak i w stosunku do organów, przed którymi toczy się sprawa dyscyplinarna⁴⁹.

PODSUMOWANIE

Każda z analizowanych tu ustaw posiada własne, z reguły niepełne, regulacje dotyczące postępowania dyscyplinarnego. Niekompletność ta nie dotyczy tylko prawa do obrony, lecz także wielu pomniejszych kwestii proceduralnych. Rozproszenie regulacji dotyczących postępowań dyscyplinarnych implikuje pewne rozbieżności między rozwiązaniami dotyczącymi tej samej kwestii, co widać choćby na przykładzie sposobu, w jaki określa się granice podmiotowe prawa do obrony. Także i samo prawo do obrony, choć możliwe do wyinterpretowania z wielu przepisów ustawowych, najczęściej nie ma swojego autonomicznego źródła w przepisie własnym danej ustawy, a w odpowiednio stosowanym art. 6 k.p.k. Odesłanie do stosowania przepisów tego akurat kodeksu jest w pełni zrozumiałe, ta regulacja bowiem najpełniej zabezpiecza interes osoby zagrożonej pewną formą odpowiedzialności prawnej (tu:

⁴⁸ Obwieszczenie Prezydium NRA z dnia 27 lutego 2018 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu Zbioru Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu (Kodeks Etyki Adwokackiej), <https://www.ora-warszawa.com.pl/wp-content/uploads/2018/04/Kodeks-Etyki-Adwokackiej.pdf> [dostęp 5.10.2024].

⁴⁹ C. JAWORSKI, *Niezależność wykonywania zawodu adwokata w świetle regulacji prawnych europejskich i polskich*, „Palestra” (1996), nr 7-8, s. 61-62.

dyscyplinarnej). Nie ulega też wątpliwości, że z uwagi na odmiennność materii – poza nielicznymi wyjątkami – nie byłoby możliwe stosowanie tych przepisów wprost, stąd konieczność ich modyfikacji, co zresztą awizuje „odpowiedniość” tego odesłania.

Powiązanie prawa do obrony sprawcy deliktu dyscyplinarnego z art. 6 k.p.k. powoduje, że także i w tych postępowaniach dyscyplinarnych przeważa formalne podejście do kwestii podmiotu prawa do obrony. Oznacza to, że większość analizowanych tu ustaw za taki podmiot uznaje obwinionego, tylko niekiedy zaś wyposażając w niektóre substraty tego prawa osoby niepowiadomione jeszcze oficjalnie o stawianym jej zarzucie dyscyplinarnym. Na etapie „przedorzecznym”, obejmującym czynności wyjaśniające lub sprawdzające prowadzone przez rzecznika dyscyplinarnego, katalog tych uprawnień jest jednak zbyt wąski, zasadniczo ogranicza się bowiem do składania wniosków dowodowych oraz składania wyjaśnień, ale już nie do prawa do odmowy tych ostatnich. Rozwiązanie to nie wydaje się możliwe do pogodzenia z szeroko wykładanym modelem konstytucyjnym prawa do obrony, który dopuszcza uznanie za podmiot prawa do obrony osoby o niesformalizowanym statusie, ale zagrożonych odpowiedzialnością karną *sensu largo*. Należy się też spodziewać, iż zapowiadana reforma procedury karnej, podjęta także w celu zrewidowania podmiotowych granic prawa do obrony, nie pozostanie bez wpływu na sposób postrzegania tego problemu na gruncie procedur dyscyplinarnych, z niewątpliwą korzyścią dla ich rzetelności oraz zachowania tam sprawiedliwości proceduralnej. Można by to osiągnąć, uznając za podmiot prawa do obrony już osobę, której dotyczy zawiadomienie o popełnieniu czynu mającego znamiona przewinienia dyscyplinarnego lub wobec której powzięto podobną informację (art. 286 P.s.w.n.), względnie przedsięwzięto wobec niej czynności sprawdzające (art. 55 ust. 2 u.i.l.), zagrożonej środkiem dyscyplinującym, o którym mowa w art. 85 P. o a. lub w art. 66 ust. 1 u.r.p. Wstępna analiza zagadnienia pozwala wreszcie stwierdzić, że i na gruncie postępowań dyscyplinarnych prawo do obrony jest złożoną instytucją⁵⁰, przy czym bodaj za najważniejszą jego składową uważa się prawo do obrony formalnej. Złożoność tego prawa stanowi z pewnością pochodną wzorca karno-procesowego tego prawa; ten właśnie wzorzec co do określenia podmiotu prawa do obrony w postępowaniu dyscyplinarnym nie może zostać uznany za wystarczający czy też satysfakcjonujący. Nawet jeżeli ustawodawca odrzuca możliwość skodyfikowania postępowań dyscyplinarnych, to przecież nie ma

⁵⁰ P.K. SOWIŃSKI, *Uprawnienia składające się na prawo oskarżonego do obrony. Uwagi na tle czynności oskarżonego oraz organów procesowych*, Rzeszów 2012, s. 24-30.

przeszkód, by zunifikować te rozwiązania. Rzecz w tym, by owej unifikacji nadać właściwy kierunek.

BIBLIOGRAFIA

PIŚMIENICTWO

- BASZUK Radosław, MARCHWICKI Wojciech, *Komentarz do art. 94, [w:] Prawo o advokaturze. Komentarz*, red. P.F. Piesiewicz, LEX 2023.
- CIEŚLAK Marian, *Polskie prawo karne. Zarys systemowego ujęcia*, Warszawa 1990.
- CZARNECKI Paweł, *Rozdział VII. Koncepcja nowego kodeksu postępowania dyscyplinarnego – wspólnego dla zawodów prawniczych. § 7. Konkluzje, [w:] Postępowanie dyscyplinarne wobec osób wykonujących prawnicze zawody zaufania publicznego*, LEGALIS 2013.
- DUDKA Katarzyna, *Stosowanie przepisów kodeksu postępowania karnego w postępowaniach dyscyplinarnych uregulowanych w prawie o advokaturze oraz ustawie o radcach prawnych*, „Prawo w Działaniu” 18 (2014), s. 37-59.
- FLORCZAK-WĄTOR Monika, *Komentarz do art. 42, [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, wyd. II, LEX 2023.
- JAWORSKI Czesław, *Niezależność wykonywania zawodu adwokata w świetle regulacji prawnych europejskich i polskich*, „Palestra” (1996), nr 7-8, s. 57-66.
- LASKOWSKI Michał, *Czy odpowiedzialność dyscyplinarna jest rodzajem odpowiedzialności karnej?*, „Themis Polska Nova” (2013), nr 1(4), s. 85-97.
- MAKAREWICZ Juliusz, *Prawo karne. Wykład porównawczy z uwzględnieniem prawa obowiązującego w Rzeczypospolitej Polsce*, Lwów–Warszawa 1924.
- NIEDZIŃSKI Tomasz, *Postępowanie dyscyplinarne wobec radcy prawnego*, „Radca Prawny. Zeszyty Naukowe” (2014), nr 1, s. 115-132.
- NOWACKI Józef, *„Odpowiednie” stosowanie przepisów prawa*, „Państwo i Prawo” 19 (1964), nr 3, s. 367-376.
- PATRYAS Wojciech, *Przepisy o odpowiednim stosowaniu przepisów*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 84 (2022), nr 3, s. 5-19.
- Słownik Języka Polskiego*, <https://sjp.pl> [dostęp 4.03.2025].
- SOWIŃSKI Piotr K., *Uprawnienia składające się na prawo oskarżonego do obrony. Uwagi na tle czynności oskarżonego oraz organów procesowych*, Rzeszów 2012.
- SROKA Tomasz, *Realizacja zasady określoności czynu zabronionego z art. 42 ust. 1 konstytucji na gruncie odpowiedzialności dyscyplinarnej*, „Forum Prawnicze” (2013), nr 6(20), s. 3-17.
- ŚWIDA Witold, *Prawo karne*, wyd. 3, Warszawa 1986.
- TOMASZEWSKI Tomasz, *Prawo do obrony jako gwarancja rzetelnego procesu karnego*, „Prokuratura i Prawo” (2020), nr 6, s. 117-139.
- ZUBIK Marek, WIĄCEK Marcin, *„O spornych zagadnieniach z zakresu odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów Trybunału Konstytucyjnego” – polemika*, „Przegląd Sejmowy” (2007), nr 3(80), s. 69-82.

ŹRÓDŁA

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., t.j. Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.
- Obwieszczenie Prezydium NRA z dnia 27 lutego 2018 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu Zbioru Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu (Kodeks Etyki Adwokackiej), <https://www.ora-warszawa.com.pl/wp-content/uploads/2018/04/Kodeks-Etyki-Adwokackiej.pdf> [dostęp 5.10.2024].
- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 31 października 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad i trybu postępowania dyscyplinarnego w stosunku do członków samorządów zawodowych architektów, inżynierów budownictwa oraz urbanistów, t.j. Dz. U. nr 194, poz. 1635.
- Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”, t.j. Dz. U. z 2016 r. poz. 283.
- Rządowy projekt ustawy z 7.09.2006 r. o postępowaniu dyscyplinarnym wobec osób wykonujących niektóre zawody prawnicze, druk sejmowy Nr 970, Sejm V Kadencji (2005–2007).
- Uchwała SN(7) z dnia 30 stycznia 2001 r., I KZP 50/00, „OSNKW” (2001), nr 3-4, poz. 16.
- Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze, t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1564 ze zm.
- Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych, t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 499.
- Ustawa z dnia 22 marca 1989 r. o rzemiośle, t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 2159 ze zm.
- Ustawa z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie, t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 1082.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 46 ze zm.
- Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o samorządach zawodowych architektów oraz inżynierów budownictwa, t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 551.
- Ustawa z dnia 8 czerwca 2001 r. o zawodzie psychologa i samorządzie zawodowym psychologów, t.j. Dz. U. z 2019 r. poz. 1026.
- Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 977 ze zm.
- Ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. o służbie cywilnej, t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 409.
- Ustawa z dnia 2 grudnia 2009 r. o izbach lekarskich, t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1342.
- Ustawa z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej, t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1869 ze zm.
- Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1571 ze zm.
- Uzasadnienie wyroku TK z 8.07.2003 r., P 10/02, „OTK-A” (2003), nr 6, poz. 62.
- Wyrok TK z 8.12.1998 r., K 41/97, „OTK” (1998), nr 7, poz. 117.
- Wyrok TK z 19.03.2007 r., K 47/05, „OTK-A” (2007), nr 3, poz. 27.
- Wyrok TK z 24.02.2010 r., K 6/09, „OTK-A” (2010), nr 2, poz. 15.
- Wyrok TK z 21.04.2015 r., P 40/13, „OTK-A” (2015), nr 4, poz. 48.

WPROWADZENIE DO PROBLEMATYKI PRAWA DO OBRONY
W WYBRANYCH POSTĘPOWANIACH DYSCYPLINARNYCH

STRESZCZENIE

Niniejszy artykuł jest poświęcony prawu do obrony w wybranych postępowaniach dyscyplinarnych. Zauważa się tu brak wspólnej regulacji ustawowej tych postępowań, przez co stają się one przedmiotem ustaw kształtujących zasady wykonywania wielu zawodów, także tych zaliczanych do zawodów zaufania publicznego. Wspólny dla wszystkich omawianych tu postępowań dyscyplinarnych jest aparat pojęciowy („obwiniony” i „obrońca”), a także odesłanie do odpowiedniego stosowania przepisów kodeksu postępowania karnego, różny natomiast – zakres tego odesłania oraz poziom szczegółowości własnych rozwiązań co do treści prawa do obrony. Niniejszy tekst wprowadza do problematyki oraz obejmuje źródła prawa do obrony i jego podmiot.

Słowa kluczowe: postępowanie dyscyplinarne; prawo do obrony; obwiniony; obrońca; postępowanie karne; obrona formalna; obrona materialna